

ЗАЦВЕРДЖАНА
Пастанова
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
10.06.2025 № 103

Вучэбная праграма
па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)»
для II класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць
адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі,
з беларускай мовай навучання і выхавання

ГЛАВА 1 АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ

1. Дадзеная вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)» (далей – вучэбная праграма) прызначана для II класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі, з беларускай мовай навучання і выхавання.

2. Дадзеная вучэбная праграма разлічана на 68 гадзін (2 гадзіны на тыдзень).

3. Мэты вучэбнага прадмета:

авалоданне маўленчай і чытацкай дзейнасцю на беларускай мове; азнаямленне з багатым светам беларускай дзіцячай літаратуры як мастацкім словам, далучэнне да нацыянальных і агульначалавечых духоўных каштоўнасцей падчас чытання і асэнсавання літаратурных твораў;

фарміраванне пісьменнага чытача, які валодае навыкам чытання, культурай маўлення, спосабамі самастойнай работы з тэкстам і дзіцячай кнігай, разумення значэння чытання для паспяховага навучання, будучай дзейнасці, самаадукацыі і самаразвіцця на працягу ўсяго жыцця.

4. Дасягненне гэтых мэт становіцца магчымым праз вырашэнне наступных задач:

фарміраваць цікавасць да кніг і чытання, пашыраць чытацкі кругагляд;

развіваць навыкі чытання па-беларуску і ўніверсальныя вучэбныя дзеянні, якія забяспечваюць паспяховае вывучэнне любога вучэбнага прадмета;

удасканалваць камунікатыўна-маўленчыя ўменні навучэнцаў;

фарміраваць чытацкія ўменні, літаратурныя ўяўленні і веды, неабходныя для ўспрымання літаратуры як мастацтва слова, разумення твораў, вылучэння, збору, тлумачэння інфармацыі ў навукова-пазнавальных і вучэбных тэкстах;

развіваць уяўленні пра аўтараў мастацкіх твораў, іх творчасць;

удасканалваць уменні, звязаныя з літаратурна-творчай дзейнасцю на аснове вывучаемых твораў;

развіваць эмацыянальную спагадлівасць, уяўленне, крытычнае мысленне і творчую актыўнасць;

фарміраваць сродкамі літаратуры традыцыйныя каштоўныя арыенціры, выходзяць грамадзянскія і духоўна-маральныя якасці асобы.

5. На ўроках літаратурнага чытання выкарыстоўваецца метады жывога слова ў разнастайных формах: гутарка, пераказ, слоўнае маляванне, апісанне ілюстрацый, чытанне на памяць, выразнае чытанне.

Вядучым метадам фарміравання чытацкіх уменняў з'яўляецца аналіз тэксту літаратурнага твора. Аналіз праводзіцца ў форме практычнай работы з тэкстам: акцэнтнае вычытванне ўрыўкаў тэксту з апісаннем учынку героя, карцін прыроды, вобразных слоў і выказаў, слоў-носьбітаў характарыстыкі персанажаў, слоў, якія ўказваюць на пачуцці і настрой; пошук адказаў на пытанні педагагічнага работніка; вылучэнне сэнсавых частак, складанне плана.

Для арганізацыі літаратурна-творчай дзейнасці на ўроку выкарыстоўваюцца практычныя метады навучання. Навучэнцам прапануюцца разнастайныя творчыя заданні па змесце прачытанага твора: разыгрыванне дыялогаў, эпізодаў, пастаноўка «жывых карцін» з выкарыстаннем руху, мімікі, жэстаў; чытанне па ролях; харавае дэкламацыя асобных урыўкаў (паўтораў, песень), літаратурныя гульні; мадэляванне вокладкі кнігі.

На ўроках выкарыстоўваецца аналіз эмацыянальнага зместу твора; практыкаванні па чытанні ўслых дыялогаў, эмацыянальна насычаных урыўкаў тэксту, пошук варыянтаў дакладнай перадачы пачуццяў, настрою, стану герояў; узорнае выразнае чытанне педагагічнага работніка.

Вядучым метадам работы з дзіцячай кнігай на пазакласным чытанні з'яўляецца метады чытання-разгляду.

Працэс навучання літаратурнаму чытання рэалізуецца праз фантальную форму работы, якую рэкамендуецца спалучаць з калектыўна-размеркавальнай, групавой, парнай і індывідуальнай. Выбар форм і метадаў навучання і выхавання педагагічны работнік ажыццяўляе самастойна ў адпаведнасці з вучэбнымі задачамі канкрэтнага ўрока літаратурнага чытання.

У дадзенай вучэбнай праграме рэалізуюцца пераемныя сувязі з вусным і ўступным курсамі навучання беларускай мове.

6. Чаканыя вынікі вывучэння зместу вучэбнага прадмета «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)» па заканчэнні навучання і выхавання:

6.1. асобасныя: усведамленне нацыянальнай прыналежнасці і спасціжэнне культурнай спадчыны краіны падчас чытання дзіцячай літаратуры; развіццё матываў чытацкай дзейнасці, асабістага сэнсу, рэфлексіі, эстэтычных патрэб і чытацкага густу; асваенне маральных норм і духоўных каштоўнасцей пры навучанні літаратурнаму чытання;

6.2. метапрадметныя: інтэлектуальна-пазнавальныя (авалодванне лагічнымі дзеяннямі, устанаўленне аналогій, прычынна-выніковых сувязей; рашэнне праблем літаратурна-творчага і пошукавага характару);

інфармацыйна-чытацкія (авалодванне стратэгіямі сэнсавага чытання тэкстаў розных стыляў і жанраў; уменнямі, якія звязаны з пошукам, зборам, пераўтварэннем інфармацыі; фарміраванне ўласнага меркавання і яго аргументацыя; уменне рабіць высновы, інтэграваць і інтэрпрэціраваць інфармацыю); арганізацыйна-рэгулятыўныя (авалоданне ўменнямі прымаць і захоўваць мэты і задачы чытацкай дзейнасці; планаваць, кантраляваць, карэкціраваць і ацэньваць выкананыя дзеянні; знаходзіць эфектыўныя спосабы дасягнення мэты, прагназаваць і ўсведамляць якасць засвоеных ведаў); сацыяльна-камунікатыўныя (выкарыстанне маўленчых сродкаў для вырашэння камунікатыўных і літаратурна-пазнавальных задач; прыняцце розных меркаванняў, якія неабходны для разумення свету, сябе і іншых людзей);

6.3. прадметныя: уменне чытаць тэкст услых усвядомлена, правільна і выразна; працаваць з тэкстам твора: вызначаць тэму, характарызаваць герояў, ацэньваць іх учынкi, вызначаць аўтарскую пазіцыю, тлумачыць галоўную думку твора, дзяліць тэкст на сэнсавыя часткі, складаць план, пераказваць твор; ведаць асноўныя тэарэтыка-літаратурныя паняцці, выкарыстоўваць іх на практыцы; адрозніваць асноўныя элементы і віды кніг; выконваць творчыя работы; карыстацца паслугамі бібліятэкі.

7. Змест вучэбнага прадмета «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)» складаюць чатыры асноўныя кампаненты:

прадметныя веды (першы кампанент);

прадметныя ўменні (чытацкія і камунікатыўна-маўленчыя) і метапрадметныя ўменні (універсальныя вучэбныя дзеянні) (другі кампанент);

вопыт літаратурна-творчай дзейнасці (трэці кампанент);

вопыт эмацыйна-каштоўнасных адносін (чацвёрты кампанент).

Усе кампаненты зместу вучэбнага прадмета прадстаўлены комплексна і фарміруюцца на аснове ведаў тэкстаў мастацкіх і навукова-пазнавальных твораў.

Прадметныя веды фарміруюцца падчас практычнай работы з тэкстамі твораў вуснай народнай творчасці, класічнай і сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры. Дадзенай вучэбнай праграмай прадугледжана авалоданне прадметнымі (тэарэтыка-літаратурнымі) ведамі на практычным узроўні. Прадметныя веды складаюць літаратурныя ўяўленні навучэнцаў пра віды твораў вуснай народнай творчасці і аўтарскай літаратуры; пра выяўленча-выразныя сродкі мовы мастацкага твора; пра сродкі выразнага чытання; сціслыя біяграфічныя звесткі аб жыцці і творчасці дзіцячых пісьменнікаў, якія рэкамендаваны для чытання ў II класе; прозвішчы аўтараў, з творчасцю якіх навучэнцы неаднаразова сустракаюцца на

старонках падручніка па літаратурным чытанні, назвы і змест найбольш упадабаных твораў; тэксты, якія рэкамендаваны для завучвання на памяць.

Чытацкія ўменні складваюцца з уменняў чытаць, працаваць з тэкстам твора і дзіцячай кнігай, якія фарміруюцца ў працэсе аналізу літаратурнага твора і ўяўляюць сабою дзеянні па арыенціроўцы ў тэксце, звязаныя з яго ўспрыманням, усведамленнем, ацэнкай зместу і сэнсу.

Чытацкія ўменні, якія маюць універсальны характар, выкарыстоўваюцца падчас працы з тэкстамі розных відаў (вучэбных, навуковых, навукова-папулярных, публіцыстычных) і адносяцца да метапрадметных (інтэлектуальна-пазнавальных, інфармацыйна-чытацкіх, арганізацыйна-рэгулятыўных, сацыяльна-камунікатыўных).

Камунікатыўна-маўленчыя ўменні суправаджаюць чытацкую дзейнасць і выконваюць функцыю чытацкіх уменняў, якія рэалізуюцца ў маўленчай форме (стварэнні звязных вусных выказванняў для перадачы зместу тэксту і зносін паміж чытачамі, адборы сродкаў моўнага афармлення выказвання).

Вопыт літаратурна-творчай дзейнасці набываецца навучэнцамі падчас выканання разнастайных творчых заданняў у сувязі з прачытаным творам.

Вопытам эмацыйна-каштоўнасных адносін навучэнцы авалодваюць у працэсе аналізу мастацкага твора, вызначэння аўтарскай пазіцыі, ацэнкі падзей і персанажаў, супастаўлення з асабістым успрыманням, аргументацыі сваёй ацэнкі ўчынкаў герояў і падзей, параўнання яе з меркаваннем аднакласнікаў.

Змест вучэбнага прадмета «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)» прадстаўлены раздзеламі: «Кола чытання», «Фарміраванне навыку чытання і ўніверсальных вучэбных дзеянняў», «Фарміраванне чытацкіх уменняў і ўніверсальных вучэбных дзеянняў», «Літаратурная прапедытыка», «Літаратурна-творчая дзейнасць навучэнцаў», «Пазакласнае чытанне», «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў».

Раздзел «Кола чытання» змяшчае апісанне вучэбнага матэрыялу і рэкамендаваны пералік твораў для чытання і вывучэння з указаннем колькасці гадзін на вывучэнне тэм чытання. Рэкамендаваны пералік твораў складаецца з двух спісаў: для чытання і вывучэння ў класе і для пазакласнага чытання.

У раздзеле «Фарміраванне навыку чытання і ўніверсальных вучэбных дзеянняў» пададзены змест працы па фарміраванні чытацкіх уменняў. Прадугледжана фарміраванне наступных метапрадметных уменняў: чытанне як універсальнае вучэбнае ўменне, пастаўка вучэбнай задачы

чытання, планаванне дзейнасці пры падрыхтоўцы да слоўнага малявання, чытання па ролях, выразнага чытання, самаацэнка чытання.

Раздзел «Фарміраванне чытацкіх уменняў і ўніверсальных вучэбных дзеянняў» змяшчае пералік уменняў, якімі авалодваюць навучэнцы падчас практычнай работы з тэкстамі мастацкіх і навукова-пазнавальных твораў.

У раздзеле «Літаратуразнаўчая прапедытыка» вызначана кола літаратуразнаўчых уяўленняў, якія фарміруюцца ў навучэнцаў у працэсе чытання і аналізу канкрэтных твораў. Навучэнцы назіраюць жанравую разнастайнасць літаратуры, адкрываюць для сябе «законы пабудовы» скорогаворкі, загадкі, пазнаюць асноўныя прыметы казкі, верша, апавядання, назапашваюць уяўленне аб аўтарах твораў і дзіцячых кніг.

Раздзел «Літаратурна-творчая дзейнасць навучэнцаў» уключае пералік відаў самастойнай літаратурна-творчай дзейнасці, якімі навучэнцы авалодваюць падчас выканання разнастайных заданняў творчага характару ў сувязі з прачытаным творам (падбор подпісаў да ілюстрацый, слоўнае і графічнае маляванне, разыгрыванне дыялогаў, эпізодаў, пастаноўка «жывых» карцін і іншыя заданні).

У раздзеле «Пазакласнае чытанне» дадзена характарыстыка вучэбнага матэрыялу, які складае кола чытання навучэнцаў, тэматыка чытання, пададзены патрабаванні да аб'ёму і афармлення дзіцячай кнігі, відаў выдання (зборнік аўтарскі ці тэматычны). Вызначаны віды самастойнай чытацкай дзейнасці, формы індывідуальнай і групавой работы з кнігай у пазаўрочны час, пералік ведаў і ўменняў работы з дзіцячай кнігай.

У раздзеле «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў» устаноўлены патрабаванні да ўзроўню падрыхтоўкі навучэнцаў па літаратурным чытанні.

Дадзеная вучэбная праграма арыентуе на ўзаемасувязь вучэбных прадметаў «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)» і «Беларуская мова» праз засваенне маўленчазнаўчых паняццяў: «тэма і асноўная думка тэксту», «загалоўак тэксту», «структура тэксту», «сувязь загатоўка з тэмай і асноўнай думкай тэксту», «план тэксту».

8. Састаўной часткай вучэбнага прадмета з'яўляецца пазакласнае чытанне. Мэта пазакласнага чытання – пазнаёміць навучэнцаў з кнігамі з даступнага ім кола чытання; сфарміраваць цікавасць да кніг, жаданне і ўменне іх выбіраць і чытаць; навучыць працаваць з кнігай як з асаблівым аб'ектам.

Навучэнцы авалодваюць ведамі аб элементах кнігі, якія дазваляюць чытачу арыентавацца ў любой кнізе і групе кніг (загатоўак, прозвішча аўтара, ілюстрацыі, змест, прадмова, аб сродках арыентацыі ў свеце кніг (кніжная выстава, плакат, рэкамендацыйны спіс), аб газетах і часопісах як перыядычных выданнях; аб культуры і гігіене чытання. Навучэнцы

набываюць уменне самастойна выбіраць кнігі на прапанаваную тэму, карыстацца арыенціровачным апаратам кнігі, відамі бібліятэчна-бібліяграфічнай дапамогі (з прыцягненнем бібліятэкара).

У пазаўрочны час у сістэме пазакласнага чытання практыкуецца правядзенне літаратурных ранішнікаў, віктарын, конкурсаў чытачоў, работа ў «майстэрні па рамонце кніг». Урокі пазакласнага чытання праводзяцца пасля вывучэння асноўных тэм чытання і ўваходзяць у агульную колькасць гадзін, адведзеных на вучэбны прадмет. На працягу чарговага адрэзка часу педагагічны работнік кіруе самастойным пазаўрочным чытаннем кніг, газет, часопісаў.

9. Дадзеная вучэбная праграма арыентуе на ажыццяўленне міжпрадметных сувязей з вучэбнымі прадметамі «Русская литература (литературное чтение)», «Выяўленчае мастацтва», «Музыка» падчас фарміравання ў навучэнцаў уяўленняў: «жанр», «мастацкі вобраз», «задумка аўтара», «тэма», «форма», «змест», «рытм», «настрой», «аўтар».

10. Асноўнымі відамі дзейнасці на ўроках літаратурнага чытання з'яўляюцца чытанне ўслых і пра сябе (моўчкі), выразнае чытанне, чытанне па ролях, выбарчае чытанне, завучванне на памяць вершаваных твораў, скорагаворак, загадак, прыказак; слуханне; пераказ па пытаннях педагагічнага работніка, апорных словах, ілюстрацыях ці гатовым плане; слоўнае маляванне паэтычных карцін, стварэнне графічных і слоўных ілюстрацый да твора; завучванне і разыгрыванне дыялогаў; аналітычная і ацэначная работа з тэкстам твора; чытанне-разгляд дзіцячых кніг.

ГЛАВА 2

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА Ў ІІ КЛАСЕ АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБнай ДЗЕЙНАСЦІ НАВУЧЭНЦАЎ

(68 гадзін, з іх 57 гадзін – чытанне раздзелаў вучэбнага дапаможніка і падагульненне ведаў па раздзелах чытання, 9 гадзін – пазакласнае чытанне, 2 гадзіны – праверка навыку чытання)

КОЛА ЧЫТАННЯ

ВЕРАСНЁВЫ ШКОЛЬНЫ РАНАК

(6 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне, 1 гадзіна – праверка навыку чытання)

Творы пра адносіны да вучобы, ролю кніг, важнасць стараннай вучнёўскай працы.

Для чытання і вывучэння ў класе

- А. Гурыновіч. «Каток».
- В. Жуковіч. «Мае сябры».
- Г. Лукашэвіч. «Навука чытання».
- М. Пазнякоў. «Першага верасня».
- М. Чарняўскі. «Як Мікітка сукенку з'еў».

Для пазакласнага чытання

- А. Дзеружынскі. «Хто вас у школу сабіраў?».
- В. Жуковіч. «Жураўліны вырай».
- К. Камейша. «Задача».
- І. Муравейка. «Пра мышку і кніжку».
- С. Панізнік. «Верасень».
- М. Пазнякоў. «Сяргей».
- А. Пісьмянкоў. «Саўка ды Грышка».
- П. Прануза. «Піша літару Марына», «Бывай, лета!».
- М. Чарняўскі. «Пайшлі ад нас канікулы».

ВОСЕНЬСКІЯ ГІСТОРЫІ

(6 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра прыгажосць восеньскай прыроды, змены, якія адбываюцца ў прыродзе восенню.

Для чытання і вывучэння ў класе

- В. Жуковіч. «Маладая восень».
- Р. Ігнаценка. «Грыбнік».
- Клаўдзія Каліна. «Верасень».
- Г. Каржанеўская. «Песенька».
- Якуб Колас. «Адлёт жураўлёў».
- Якуб Колас. «Восень».

Для пазакласнага чытання

- Г. Аўласенка. «Клён».
- Р. Бензярук. «Хто каго перакрычыць?».
- Вера Вярба. «Восень».

Н. Галіноўская. «На прагулцы».
 М. Даніленка. «Восень шыла сарафан», «Па лясках і палях».
 Я. Жабко. «Залатая казка», «Восень вераснёвая».
 Максім Лужанін. «Восень».
 М. Чарняўскі. «Павучковыя арэлі».

У СВЕЦЕ ВЕТЛІВАСЦІ І ДАБРЫНІ (8 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра стаўленне людзей адзін да аднаго, добрыя і дрэнныя ўчынкі, неабходнасць ветлівасці і добразычлівасці ў жыцці.

Для чытання і вывучэння ў класе

Я. Бяганская. «Каму сказаць “дзякуй”?».
 В. Вітка. «Чатыры пажаданні».
 Н. Галіноўская. «Выратаваў».
 Алесь Гарун. «Добрыя дзеці».
 П. Кавалёў. «Падзяка».
 І. Муравейка. «Чаму мяне не хваляць?».
 Я. Пархута. «Кропелька».
 Максім Танк. «Жук і слімак».
 Цётка. «Гутарка асоту з крапіваю».

Для пазакласнага чытання

Л. Арабей. «Зернятка і вецер».
 Г. Аўласенка. «Сказ пра тое, як Алесік заблукаў аднойчы ў лесе».
 Р. Бензюрук. «Дружбакі», «Заяц, Вожык і Ручай», «Чыя моркаўка?».
 Р. Бохан. «Добрага ранку».
 Я. Бяганская. «Сябры».
 Н. Галіноўская. «Ветлівы свавольнік».
 В. Гурыновіч. «Добрыя суседзі».
 А. Жук. «Хто вінаваты?».
 В. Жуковіч. «Дзе прывітанне?».
 У. Карызна. «Радасць».
 Л. Качанка. «Яблычак».
 М. Лук. «Выпадак з марожаным».
 І. Муравейка. «Ціма», «Куплёная груша».
 А. Пальчэўскі. «Першая сяброўка».
 Я. Пархута. «Птушыны інтэрнат».

П. Прануза. «Добры дзень».
 Максім Танк. «Галінка і верабей».
 М. Чарняўскі. «Каго баіцца зубр?».
 А. Якімовіч. «Вось дык суседзі!».

ПАДАРОЖЖА Ў СВЕТА КАЗКІ (6 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

Беларускія народныя казкі:
 «Ганарыстая варона».
 «Два маразы» (у апрацоўцы Якуба Коласа).
 «Коцік, Пеўнік і Лісіца».
 «Пшанічны каласок».
 «Як курачка пеўніка ратавала».

Для пазакласнага чытання

«Дзедава рукавічка».
 «Каза-манюка».
 «Казка пра быка і яго сяброў».
 «Камары і мядзведзь».
 «Лісіца і гусак».
 «Піліпка-сыноч».
 «Не сілай, а розумам».
 «Хітры вол».

ЗІМОВЫЯ ПРЫГОДЫ (7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра зімовыя змены ў прыродзе, працу і адпачынак зімой.

Для чытання і вывучэння ў класе

Я. Бяганская. «Пра казачных чалавечкаў».
 Я. Галубовіч. «Андрэйка-памочнік».
 В. Жуковіч. «З гары».
 В. Лукша. «За што люблю я Новы год?».
 Ю. Свірка. «З першым снегам!».
 А. Ставер. «На горцы».

П. Ткачоў. «Пад Новы год».

Для пазакласнага чытання

Т. Бушко. «Сняжынка».

Н. Галіноўская. «Лясныя жыхары», «Размова сняжынак».

Я. Галубовіч. «Галкі грэюцца».

К. Камейша. «Першы снег».

У. Мазго. «Новы год».

У. Мазго. «Птушыная сталоўка».

М. Маляўка. «Белы вярблюд».

А. Марціновіч. «Верабейка Чыка».

І. Муравейка. «Для чаго снягір каляровы?».

М. Пазнякоў. «На горку!», «Зімовыя птушкі».

П. Прыходзька. «Сінічка».

П. Ткачоў. «Мікіткаў падарунак».

В. Хомчанка. «Галка», «Снег».

ПЯШЧОТНЫ СВЕТА СЯМ'І

(8 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра ўзаемаадносіны, клопат, павагу ў сям'і.

Для чытання і вывучэння ў класе

Эдзі Агняцвет. «Маме».

Н. Галіноўская. «Бабуліна песня».

Г. Гарбук. «Незнарок і знарок».

В. Жуковіч. «Сям'я».

У. Карызна. «Самая лепшая».

І. Муравейка. «Адно яечка на дваіх».

Я. Радкевіч. «Хто самы моцны?».

Д. Слаўковіч. «Разумны аловак».

П. Ткачоў. «Незвычайны дыктант».

Для пазакласнага чытання

А. Бадак. «Шалік».

Р. Бензярук. «Малінавы чай».

В. Вітка. «Дзень нараджэння».

Вера Вярба. «Матуліны рукі».

Н. Галіноўская. «Брат», «Камп'ютаршык», «Песня для мамы».
 А. Грачанікаў. «Цікаўны ўнук».
 Я. Жабко. «Самы любі мой дзянёк».
 В. Жуковіч. «Свая дапамога».
 Клаўдзія Каліна. «Кампот».
 Т. Кляшторная. «Дзіцячыя мары».
 У. Ліпскі. «Цацкі».
 А. Масла. «Зорная казка».
 У. Мацвееў. «Трускалкі».
 Н. Мацяш. «Агеньчык».
 І. Муравейка. «Бабуля захварэла», «Паўлінчын гарох».
 М. Пісьмянкоў. «Бабчыны дранікі».
 П. Прануза. «Маміны рукі», «Сам».
 П. Сушко. «Зязюля».
 В. Хомчанка. «Апельсін», «Мама».
 А. Якімовіч. «Што любіць бабуля?».

УРОКІ ПРАЦАВІТАСЦІ

(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра адносіны да працы, павагу да працавітых людзей, усведамленне неабходнасці стваральнай працы ў штодзённым жыцці людзей.

Для чытання і вывучэння ў класе

Я. Бяганская. «Як Настачка маме дапамагала».
 Змітрок Бядуля. «Гаспадарка».
 М. Даніленка. «Чароўнае слова».
 А. Дзеружынскі. «Хлебная скарынка».
 Янка Купала. «Хлопчык і лётчык».
 І. Муравейка. «Тры лыжкі».
 М. Пазнякоў. «Хлеб».
 Н. Парукаў. «Не хапіла работы».

Для пазакласнага чытання

Эдзі Агняцвет. «Хто пачынае новы дзень?».
 Г. Аўласенка. «Сказ пра Мураша-лайдака».
 Р. Бензярук. «Працавітыя, дружныя».
 В. Вітка. «Сарочыны блінцы».

Н. Галіноўская. «На лузе».
 М. Даніленка. «Заяц Доўгае Вуха».
 А. Дзеружынскі. «Памочніца», «Той, хто працуе...».
 В. Жуковіч. «Не ўмею, паспею...».
 Г. Каржанеўская. «Памочніца».
 У. Карызна. «Чыстая градка».
 П. Прануза. «На градцы».
 В. Хомчанка. «Гузік», «Самы лепшы малюнак».

УСМЕШКА ВЯСНЫ

(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра веснавыя змены ў прыродзе, працу і адпачынак вясной.

Для чытання і вывучэння ў класе

Я. Бяганская. «Дзе начавалі рукавічкі?».
 Н. Галіноўская. «Вясновая бярозка».
 Янка Журба. «Пчолка».
 Якуб Колас. «Прылёт птушак», «Песня аб вясне».
 Н. Маеўская. «Як галінка прачнулася».
 У. Мазго. «Сябры вясны».
 М. Пазнякоў. «Садзім алею».
 Цётка. «Сварба».

Для пазакласнага чытання

Г. Аўласенка. «Аб чым спяваюць птушкі?», «Ганарлівая кветачка».
 Я. Галубовіч. «Вожык і Ручаёк», «Бярозавыя ледзянцы».
 В. Гарбук. «Кветкі».
 С. Валодзька. «Пчолы і кветкі».
 Вера Вярба. «Пралеска».
 А. Дзеружынскі. «Птушыныя напевы».
 Клаўдзія Каліна. «Песня вясны».
 Якуб Колас. «Раніца вясною».
 Т. Кляшторная. «Шпак».
 У. Мазго. «Дыктоўка».
 М. Маляўка. «Каб вясна хутчэй настала».
 І. Муравейка. «Няўжо вясна?».
 П. Прануза. «Я вясну маляю».
 П. Саковіч. «Коцікі».

Міхась Чарот. «Вясенняя раніца».

З ЛЮБОЎЮ ДА РОДНАГА КРАЮ

(8 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне, 1 гадзіна – праверка
навыку чытання)

Творы пра адносіны да Радзімы, хлеба, пра прыродныя сімвалы
Беларусі.

Для чытання і вывучэння ў класе

Р. Бензярук. «Шпак і Верабей».

Р. Бохан. «Скарынка».

Н. Галіноўская. «На плошчы Перамогі».

А. Дзеружынскі. «Васілёк».

А. Кобец-Філімонава. «Кропелька».

М. Маляўка. «Радзіма».

М. Пазнякоў. «Родная мова».

Для пазакласнага чытання

Р. Бохан. «Хлеб і сонца».

Н. Галіноўская. «Журка-журавель», «Зямля мая».

А. Дзеружынскі. «Беларуская бульба», «Прыляцеў я ў свой край».

В. Жуковіч. «Незаменнае».

М. Калачынскі. «Размова з жураўлём».

У. Ліпскі. «Салдацкае пісьмо».

М. Пазнякоў. «Скарб».

МАЛЮНКІ ЛЕТА (5 гадзін)

Творы пра летнія змены ў прыродзе, працу і адпачынак летам:

Для чытання і вывучэння ў класе

Эдзі Агняцвет. «Я добрую кнігу як цуда люблю».

М. Вышынскі. «Казачная царэўна».

А. Дзеружынскі. «Летняя раніца».

Клаўдзія Каліна. «Ліпень».

Н. Парукаў. «Ягады».

Ф. Рамашка. «Слёзы лілеі».

ФАРМІРАВАННЕ НАВЫКУ ЧЫТАННЯ І ЎНІВЕРСАЛЬНЫХ ВУЧЭБНЫХ ДЗЕЯННЯЎ

Станаўленне спосабу чытання цэлымі словамі. Інтанацыйнае аб'яднанне слоў у словазлучэнні і сказы. Нарошчванне тэмпу чытання і набліжэнне яго да хуткасці размоўнага маўлення навучэнца.

Фарміраванне правільнага чытання з захаваннем арфаэпічных норм беларускай мовы.

Авалоданне наступнымі відамі чытання: чытанне ўслых, выбарачнае чытанне, чытанне па ролях, выразнае чытанне.

Авалоданне сродкамі выразнага чытання:

яскравае і гучнае вымаўленне галосных і зычных гукаў у словах;

захаванне апавядальнай, пытальнай і клічнай інтанацыі сказаў;

захаванне паўз унутры і ў канцы сказа з апорай на знакі прыпынку (коску, двукроп'е, кропку з коскай і працяжнік), паміж абзацамі;

вылучэнне з дапамогай лагічнага націску слоў, якія абазначаюць пералік прадметаў, дзеянняў, якасцей, слоў-параўнанняў, слоў-звароткаў;

захаванне тону і тэмпу чытання ў залежнасці ад эмацыянальнага настрою твора, стану герояў;

вызначэнне з дапамогай педагогічнага работніка задачы выразнага чытання: што неабходна перадаць слухачам пры чытанні.

Фарміраванне ўмення ацэньваць сваё і чужое чытанне з пазіцый правільнасці і выразнасці.

Фарміраванне ўніверсальных вучэбных дзеянняў:

вызначаць у тэксце незнаёмыя і незразумелыя словы, выразы; карыстацца зноскамі і тлумачальным слоўнікам з дапамогай педагогічнага работніка для высвятлення іх значэнняў;

вылучаць ключавыя (апорныя) словы ў тэксце;

з дапамогай педагогічнага работніка вызначаць вучэбную задачу чытання: што, з якой мэтай павінны прачытаць;

з дапамогай педагогічнага работніка планаваць дзейнасць: называць у паслядоўнасці дзеянні для рашэння вучэбнай задачы (пры падрыхтоўцы да чытання па ролях, выразным чытанні, слоўным маляванні);

ацэньваць сваё і чужое чытанне з пазіцый правільнасці і выразнасці;

удзельнічаць у вучэбным дыялогу пры абмеркаванні матэрыялу;

захоўваць правілы ўзаемадзеяння ў групе, пары;

праяўленне паважлівага стаўлення да іншага меркавання.

Віды дзейнасці: слуханне, чытанне ўслых, чытанне пра сябе (моўчкі), пошукавае, выбарачнае чытанне, выразнае чытанне, чытанне па ролях; чытанне ланцужком па сказе, абзацы; камбінаванае чытанне (педагогічны

работнік – навучэнцы); чытанне чыстагаворак, скорогаворак; распазнаванне і чытанне ключавых слоў абзаца, сэнсавай часткі, тэксту; выкананне артыкуляцыйных, арфаэпічных і акцэнталагічных практыкаванняў; вызначэнне вучэбнай задачы чытання; устаноўка паслядоўнасці дзеянняў пры падрыхтоўцы да чытання па ролях, выразным чытанні, слоўным маляванні; пошук памылак і моцных бакоў у сваім і чужым чытанні; ацэнка з пазіцый правільнасці і выразнасці.

ФАРМІРАВАННЕ ЧЫТАЦКІХ УМЕННЯЎ І ЎНІВЕРСАЛЬНЫХ ВУЧЭБНЫХ ДЗЕЯННЯЎ

Чытацкія ўменні фарміруюцца падчас практычнай работы з тэкстам з дапамогай уключэння навучэнцаў у розныя віды дзейнасці.

Навучэнцы вучацца:

прагназаваць змест твора па ілюстрацыях і загалоўку;
вылучаць словы і выразы, якія перашкаджаюць разуменню прачытанага, вызначаць іх значэнне праз кантэкст, з дапамогай слоўніка і педагогічнага работніка;

знаходзіць у тэксце з дапамогай выбарчнага чытання адказы на пытанні педагогічнага работніка;

знаходзіць у тэксце пачатак і канец урыўка, які праілюстраваны;
усталяваць сэнсавыя сувязі паміж падзеямі;

вызначаць дзейных асоб, называць галоўную дзейную асобу;

знаходзіць з дапамогай выбарчнага чытання апісанне ўчынку героя, апісанне карцін прыроды;

знаходзіць з дапамогай педагогічнага работніка ў тэксце словы, якія ўказваюць на эмацыянальны настрой героя, яго пачуцці; з дапамогай педагогічнага работніка вызначаць адносіны аўтара да ўчынкаў героя;

уяўляць у сваёй свядомасці героя, карціну прыроды і расказваць аб гэтым;

ствараць характарыстыку героя твора (станоўчага, адмоўнага);

выказваць свае адносіны да ўчынку, героя;

вызначаць і фармуляваць з дапамогай педагогічнага работніка тэму і галоўную думку твора;

назіраць за будовай твора, з дапамогай педагогічнага работніка паслядоўна дзяліць тэкст на сэнсавыя часткі, карціны, эпізоды, азагалоўліваць кожную частку;

з дапамогай педагогічнага работніка складаць план апавядання, казкі, даючы загалоўкі іх пунктамі, або сказамі з тэксту, або назывнымі ці пытальнымі сказамі;

падрабязна пераказваць прачытанае (апавяданне апавядальнага характару, казку) па пытаннях педагагічнага работніка, апорных словах, ілюстрацыях або гатовым плане;

вызначаць агульны эмацыянальны настрой паэтычнага твора;

знаходзіць у вершы рыфму;

адрозніваць і называць творы фальклору (скарагаворка, загадка, прыказка, песня, казка);

адрозніваць і прыводзіць прыклады народных песень (калыханка, лірычная песня);

адрозніваць і называць творы аўтарскай літаратуры (літаратурная казка, апавяданне, верш);

адрозніваць мастацкі твор (празаічны і паэтычны);

вызначаць з дапамогай педагагічнага работніка тэму чытання навукова-пазнавальнага тэксту, вылучаць у ім факты і знаходзіць іх знешняе апісанне;

арыентавацца ў кнізе: знаходзіць у змесце прозвішча аўтара, назву патрэбнага твора і старонку;

канструяваць (мадэліраваць) план твора;

працаваць з табліцамі і схемамі;

удзельнічаць у вучэбным дыялогу па пытаннях тэмы ўрока;

правяраць вынікі сваёй работы па прапанаваным узору (крытэрыях);

дэманстраваць начытанасць і сфарміраванасць спецыяльных чытацкіх уменняў: суаднясенне прозвішчаў аўтараў з загалоўкамі твораў, вызначэнне тэм ва ўказаных творах, знаходжанне памылкі ў прапанаванай паслядоўнасці;

складаць выставы кніг на прапанаваную тэму;

шукаць у даведачнай літаратуры дадатковую інфармацыю.

ЛІТАРАТУРАЗНАЎЧАЯ ПРАПЕДЭЎТЫКА

Мастацкі твор: прзаічны, паэтычны;

фальклор, вусная народная творчасць, творы фальклору: калыханкі, лірычныя песні, забаўляўкі, прыпеўкі, прыказкі, скарагаворкі, загадкі, народная казка;

аўтар (празаік, паэт), літаратурная (аўтарская) казка, апавяданне, верш;

загалолак, назва твора, герой, персанаж твора;

аўтар, адносіны аўтара да ўчынкаў героя; адносіны чытача да ўчынкаў героя;

тэма, галоўная думка твора;

будова твора: сэнсавыя часткі, карціны, іх узаемасувязь;

выяўленча-вобразныя сродкі мовы мастацкага твора: рыфма, параўнанне, адушаўленне нежывой прыроды, словы-дзеянні, якія дапамагаюць аўтару «ажывіць» персанажа ў казцы, вершы, апавяданні, перабольшанне, эмацыянальна-ацэначныя словы;

сродкі выразнасці маўлення і чытання: сіла голасу, тон, тэмп, паўза, лагічны націск, рытм.

Віды дзейнасці: назіранне за формай паэтычнага і пражытнага тэксту, будовай тэксту, мастацкімі сродкамі выразнасці (параўнанне, адушаўленне нежывой прыроды, эмацыянальна-ацэначныя словы), асаблівасцямі фальклорных жанраў; параўнанне мастацкіх тэкстаў розных жанраў і герояў; вызначэнне жанравых прымет, складанне выказванняў параўнаўчага характару, высноў.

ЛІТАРАТУРНА-ТВОРЧАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ НАВУЧЭНЦАЎ

Літаратурна-творчая дзейнасць ажыццяўляецца з дапамогай уключэння навучэнцаў у наступныя віды дзейнасці:

ілюстраванне зместу твора малюнкамі (слоўнае і графічнае маляванне); прыдумванне подпісаў да іх;

прыдумванне назвы твора, подпісаў да ілюстрацый;

стварэнне невялікіх гісторый з героямі прачытаных твораў (уяўляемая сітуацыя);

творчая інтэрпрэтацыя твора: слоўнае маляванне паэтычных карцін, эпізодаў тэксту, слоўнае апісанне героя твора;

калектыўнае сачыненне невялікіх казак, апавяданняў па плане і апорных словах;

сачыненне (па аналогіі з творамі фальклору) скарагаворак;

чытанне па ролях дыялогаў герояў твора, асобных эпізодаў сюжэтных твораў (казка, апавяданне);

інсцэніроўка нескладаных сюжэтных твораў (казка, апавяданне) або асобных эпізодаў (з рэплікамі, мімікай і рухамі, пастаноўка «жывых карцін») пад кіраўніцтвам педагагічнага работніка;

разыгрыванне дыялогаў з выражэннем настрою герояў.

ПАЗАКЛАСНАЕ ЧЫТАННЕ (ПАЧАТКОВЫ ЭТАП) КОЛА ЧЫТАННЯ

Дзіцячая мастацкая ці навукова-мастацкая кніга аб'ёмам 8–30 старонак з тыповым афармленнем вокладкі: з указаннем прозвішча аўтара і назвы кнігі на вокладцы, з ілюстрацыямі ў тэксце і на вокладцы.

Дзіцячая кніга з ускладненым афармленнем вокладкі: без указання прозвішча аўтара на вокладцы (калі кніга выдадзена як тэматычны зборнік розных пісьменнікаў); з дадатковымі надпісамі (напрыклад, прозвішча мастака, назва серыі і іншыя надпісы).

Невялікія мастацкія творы для самастойнага чытання навучэнцамі (1–5 старонак) з дзіцячай кнігі.

Тыпы дзіцячых кніг для пазакласнага чытання:

кніга, якая змяшчае адзін твор аднаго аўтара (кніга-твор);

кніга, якая змяшчае некалькі твораў аднаго аўтара (кніга-зборнік аўтарскі);

кніга, якая змяшчае аб'яднаныя тэмай творы розных аўтараў (кніга-зборнік тэматычны, з дыферэнцыяцыяй тэматыкі чытання па жанрах, напрыклад, вершы аб роднай прыродзе, казкі пра жывёл, апавяданні пра дзяцей);

Дзіцячыя часопісы і газеты на выбар педагогічнага работніка.

Тлумачальны слоўнік.

На ўроках пазакласнага чытання дзеці знаёмяцца не з адной, а з некалькімі кнігамі (ад 2 да 4), якія аб'яднаны агульнай тэмай або жанрам.

ФАРМІРАВАННЕ САМАСТОЙНАЙ ЧЫТАЦКАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НАВУЧЭНЦАЎ

Навучэнцы вучацца:

арыентавацца ў групе кніг (2–4) да чытання;

вызначаць тэму чытання па выставе кніг;

з дапамогай бібліятэкара выбіраць неабходную кнігу па дадзеных прыметах: па тэме ўрока пазакласнага чытання, па жанры і аўтарскай прыналежнасці (з экспазіцыі кніжнай выставы);

разглядаць новую кнігу, вызначаць яе змест па знешніх прыметах (назве і ілюстрацыях);

узнаўляць змест самастойна прачытанай кнігі ці невялікага твора з дзіцячай кнігі па пытаннях педагогічнага работніка; адказваць на пытанне, аб кім ці аб чым чыталі; пазнаваць знаёмыя эпізоды і сітуацыі на ілюстрацыях кнігі, раскрываць змест ілюстрацый; выказваць ацэначныя меркаванні аб паводзінах і ўчынках герояў; выказвацца на тэму «Чым і чаму цікавы гэты твор?»;

засвойваць сувязі: кніга – тэма, кніга – аўтар, кніга – жанр;

разглядаць і чытаць дзіцячыя часопісы і газеты;

засвойваць прыёмы чытання дзіцячага часопіса і газеты;

засвойваць спосабы дзеяння з тлумачальным слоўнікам.

АСНОЎНЫЯ ВЕДЫ І ЎМЕННІ

Навучэнцы атрымліваюць уяўленні аб прызначэнні бібліятэкі, абанемента, чытальнай залы, бібліятэкара.

Знаёмяцца з правіламі карыстання бібліятэкай, правіламі адносін з кнігай.

Навучэнцы вучацца:

выбіраць кнігу ў адпаведнасці з пастаўленай мэтай (па тэме і жанры, аўтарскай прыналежнасці) з дапамогай кніжнай выставы, кніжнага плаката, бібліятэкара;

адрозніваць кнігі па жанрах (казка, апавяданне, верш);

адрозніваць асноўныя элементы кнігі: вокладка, тытульны ліст, карашок, старонкі, змест;

вызначаць прыкладны змест незнаёмай кнігі па яе назве (аўтар, загаловак) і ілюстрацыях (на вокладцы і ў тэксце);

правільна называць кнігу (прозвішча аўтара, загаловак);

суадносіць знаёмыя творы і дзіцячыя кнігі з прозвішчамі пісьменнікаў.

Атрымліваюць уяўленне пра газету і часопіс як перыядычныя выданні.

ІНДЫВІДУАЛЬНАЯ І ГРУПАВАЯ РАБОТА З КНІГАЙ У ПАЗАЎРОЧНЫ ЧАС

Наведванне бібліятэкі і арыентацыя ў свеце кніг па тэматычнай і аўтарскай кніжнай выставе ў прасторы бібліятэкі, па рэкамендацыйных спісах з дапамогай бібліятэкара.

Састаўленне кніжных выстаў па тэме, указанай педагогічным работнікам.

Расстаноўка кніг па тэмах у класнай бібліятэцы.

Праца ў «майстэрні па рамонце кніг».

Удзел у літаратурных ранішніках з дапамогай бібліятэкара.

СПІС ТВОРАЎ ДЛЯ ЗАВУЧВАННЯ НА ПАМЯЦЬ

Эдзі Агняцвет. «Маме».

В. Жуковіч. «Маладая восень».

Якуб Колас. «Песня аб вясне».

Янка Купала. «Хлопчык і лётчык».

В. Лукша. «За што люблю я Новы год?».

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НАВУЧЭНЦАЎ

Ведаць:

прозвішчы аўтараў, з творчасцю якіх неаднойчы сустрэкаліся на старонках падручніка, і іх творы (назва, імёны герояў, асноўны змест);
творы, рэкамендаваныя для завучвання на памяць;
правілы карыстання кнігамі.

Мець першапачатковае ўяўленне пра:

творы вуснай народнай творчасці (пацешкі, прыказкі, скорагаворкі, загадкі, казкі);
віды народных песень (калыханка, лірычная песня);
творы аўтарскай літаратуры (аповяданне, верш, казка);
выяўленча-вобразныя сродкі мовы мастацкага твора (параўнанне, адушаўленне нежывой прыроды, эмацыянальна-ацэначныя словы);
сродкі выразнага чытання (сіла голасу, паўза, інтанацыя сказа).

Умець:

слухаць казкі, аповяданні, вершы;
чытаць цэлымі словамі ўслых і тэмпе, які не перашкаджае разуменню прачытанага;
чытаць цэлымі словамі правільна з захаваннем фанетыка-арфаэпічных норм беларускай мовы: захоўваць найбольш распаўсюджаныя арфаэпічныя нормы (вымаўленне гукаў [ў], [г], [ж], [ч], [р], [ц'], [дз'], [дж], спалучэння [шч], падоўжаных зычных);
выразна чытаць мастацкі твор з захаваннем інтанацыі сказа і паўз на знаках прыпынку;
правільна называць прачытаны твор, кнігу (прозвішча аўтара, назва);
арыентавацца ў змесце твора да чытання (па загаловку і ілюстрацыях);
вылучаць у тэксце незразумелыя словы і выразы, вызначаць іх значэнне праз кантэкст і з дапамогай слоўніка;
з дапамогай педагогічнага работніка вызначаць вучэбную задачу чытання: што, з якой мэтай прачытаць;
планаваць дзейнасць: з дапамогай педагогічнага работніка называць у паслядоўнасці дзеянні пры падрыхтоўцы да чытання па ролях, выразнага чытання;
складаць вусны разгорнуты адказ на пытанне педагогічнага работніка, пацвярджаць адказ урыўкам з тэксту;
знаходзіць у тэксце пачатак і канец урыўка, які праілюстраваны;

- вылучаць дзейных асоб твора;
- знаходзіць у тэксце эпізод з апісаннем учынку героя; выказваць свае адносіны да ўчынку героя;
- падрабязна пераказваць невялікі твор (апавяданне апавядальнага характару, казку, сюжэтны верш) па гатовым плане, пытаннях педагогічнага работніка, апорных словах, ілюстрацыях;
- адрозніваць і называць творы фальклору: скорогаворка, загадка, прыказка, песня, казка);
- адрозніваць і прыводзіць прыклады народных песень (калыханка, лірычная песня), загадак, скорогаворак, прыказак, казак, вершаў і апавяданняў з кола вывучаных твораў;
- арыентавацца ў кнізе: знаходзіць у змесце прозвішча аўтара, назву патрэбнага твора і адпаведную старонку;
- выбіраць кнігу ў адпаведнасці з пастаўленай мэтай (па тэме і жанры, аўтарскай прыналежнасці) з дапамогай бібліятэкара.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

- выбіраць у бібліятэцы і чытаць кнігі, дзіцячую перыёдыку;
- карыстацца відамі бібліятэчна-бібліяграфічнай дапамогі з прыцягненнем бібліятэкара;
- самастойна знаёміцца з творамі і кнігай да чытання;
- арыентавацца ў кнігах па змесце;
- выказваць ацэначныя погляды аб прачытаным творы (героі, падзеі), кнізе, прагледжаным фільме, спектаклі;
- знаходзіць у тлумачальным слоўніку значэнне невядомага слова;
- прымаць удзел у літаратурных конкурсах.